

MÁNDI VERONIKA*

A személyes adatok kezelése a büntetőeljárársban és a nyilvánosság kapcsolata

I. Bevezetés

Büntetőügyeket tárgyaló bíróként, elsődleges feladatom a jogszabályoknak megfelelően, a megvádolt személyek büntetőjogi felelősségének kérdésében dönteni. Ennek során, a legfontosabb alkalmazandó jogszabályok, a Büntető Törvénykönyvről szóló törvény¹ (a továbbiakban: Btk.) és a Büntetőeljárásról szóló törvény² (a továbbiakban: Be.).

Az utóbbi évtizedben megjelelő – elsősorban a technika vívmányai robbanásszerű fejlődésének – köszönhető tendenciáknak a büntetőeljárársban részt vevő személyek (különös tekintettel a terhelt, sértett, tanú) személyes adatainak védelme egyre hangsúlyosabbá vált. A személyes adatok kezelésének és védelmének szabályozása nem tartozik a GDPR (General Data Protection Regulation)³ hatálya alá, ezért a személyes adatok bűnüldözési célú kezelésére az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról szóló törvény⁴ (a továbbiakban: Infotv.) rendelkezéseit kell alkalmazni.⁵

Az Info tv. rendelkezései alapján – az érintett hozzájárulása nélkül – személyes adat, illetve különleges adat csak törvény rendelkezése alapján kezelhető.⁶ Ennek megfelelően, a Be. adja meg a felhatalmazást a büntetőeljárársban részt vevő hatóságok (bíróság, ügyészség, nyomozó hatóság) részére, hogy a büntetőeljárárs lefolytatása céljából megismerhessék és kezelhessék mindazon személyes adatot, amely az e törvényben

meghatározott feladataik ellátásához szükséges.⁷ Erre azért van szükség, mert a büntetőeljárásra fokozottan érvényes az, hogy a legtöbb esetben a bírósági út igénybevétele nem az érintett választási lehetősége, mert a büntetőeljárásban tipikusan rajta kívül álló okok miatt válik fellé (pl. a terhelt, sértett, tanú), vagy pedig a bírói út az egyetlen, legitim módja jogainak, érdekeinek érvényesítésére. A büntetőeljárásban való részvételt tehát nem lehet a személyes adatok védelméhez való jogról történő „önkéntes lemondásnak” értékelni.⁸

Mindezekre figyelemmel, megállapítható, hogy a bíróság mindenképpen adatkezelői fel-

adatokat kell, hogy ellásson a büntetőeljárársban (természetesen a polgári bíraskodás során is), mivel a „bíróságok igazságszolgáltató tevékenysége szükségszerűen kerül kapcsolatba azzal a személyes és közérdekű adatokkal is magában foglaló információs rendszerrel, amely az államot és a társadalmat nélkülözhetetlen tényezőként szövi át”⁹.

Az adatkezelési tevékenység során – különös tekintettel a büntetőeljárásban kezelt személyes adatok fajtáira, a különleges személyes adatok érzékeny mivoltára – magától értetődően megjelenik az illetéktelenektől történő védelem igénye is.¹⁰

Ezért, az adatkezelés és adatvédelem a kezdetektől fogva összetartozik, mivel a kezelt adatok köre a magánszféra-védelem részét alkotja. Az adatvédelem azt a célt szolgálja, hogy ahol az adatok tömeges méretű rögzítése, tárolása, egyeztetése történik, ott az adatkezelő és az adatfeldolgozó érdekei mellett, az érintett magánszférájának védelme is biztosítva legyen, függetlenül attól, hogy a terhelt, vagy éppen a sértett magánszférájáról van szó.¹¹

A személyes adatok védelméhez való jogot Magyarország Alaptörvénye is deklarálja.¹² A magántitok és a személyes adatok védelméhez való jog azonban nem abszolút jog. Az állam alapjogvédelmi köteleességéből az következik, hogy az alapjog korlátozásának feltételeit törvényben, az arányosság és a szükségesség kritériumai alapján határozza meg.¹³ A személyes adatok védelméhez való jog a büntetőeljárárs során leggyakrabban a – szintén alapjog – nyilvánosság elvével konkurál.

A büntetőeljárárs nyilvánosságát mint alapjogot, ugyancsak Magyarország Alaptörvénye deklarálja. Eszerint, mindenki-

⁷ Be. 97. § (1) bekezdés.

⁸ 873/B/2008. AB határozat.

⁹ NÉMETH Kata: *A büntetőeljárárs nyilvánosságának jogszabályi báterében húzódo alapjogi kollíziók feltárása, különös tekintettel az ágazati titokvédelemre*. Debreceni Jogi Műhely 2019. (XVI.) 1–2. 64. <https://ojs.lib.unideb.hu/DJM/article/view/5831> letöltve: 2022. augusztus 31.

¹⁰ SZELECZKI Rita: *Adatkezelés a bírósági eljárásokban*. Megjelent a Magyar Bírói Egyesület honlapján, <https://www.mabie.hu/index.php/cikkek-tanulmányok/109-dr-szelecki-rita-adatkezes-a-birosagi-eljarasokban>, letöltve: 2022. augusztus 31.

¹¹ SZELECZKI Rita i. m.

¹² Magyarország Alaptörvénye VI. cikk (3) bekezdés.

¹³ 58/1995. (IX. 15.) AB határozat.

* Bíró, Debreceni Járásbíróság

¹ 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről (Btk.).

² 2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról (Be.).

³ Az Európai Parlament és a Tanács 2016. április 27-i (EU) 2016/679 Rendelete a természetes személyeknek a személyes adatok kezelése tekintetében történő védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról, valamint a 95/46/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről (általános adatvédelmi rendelet).

⁴ 2011. évi CXII. törvény az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról (Infotv.)

⁵ Infotv. 2. § (3) bekezdés.

⁶ Infotv. 5. §.

nek joga van ahhoz, hogy az ellene emelt bármely vádat vagy valamely perben a jogait és kötelezettségeit törvény által felállított, független és pártatlan bíróság tisztességes és nyilvános tárgyaláson, ésszerű határidőn belül bírálja el.¹⁴

A nyilvánosság követelménye garanciális jelentőségű alapelv: biztosítja az igazságszolgáltatás működésének átláthatóságát, ellenőrizhetőségét. A társadalmi ellenőrzés lehetősége hozzájárul ahhoz, hogy a bíróságok és az eljárásban részt vevő más hatóságok függetlenül és pártatlanul, kizárólag a törvényeknek alárendelten járjanak el. Ez pedig nem csupán az adott eljárásban részt vevő felek, hanem az egész társadalom érdeke.¹⁵

A nyilvánosság, mint a társadalmi ellenőrzés eszköze, elsősorban a büntetőeljárás tárgyalási szakaszához köthető eljárásjogi alapelv, amely a terhelt és az állam viszonyát szabályozza és védelmet jelent a bírói önkény ellen, valamint garanciális szabályt jelent a tisztességes eljárás megvalósulásához akként, hogy biztosítja a büntetőeljárás átláthatóságát.¹⁶ „Az igazságszolgáltatás feletti társadalmi ellenőrzés hatékony és széles körű biztosításának követelménye az igazságszolgáltatás függetlenségében gyökerezik, a hatalommegosztás elméletéből következően az igazságszolgáltatás esetében ugyanis nem létezik kifejezett kontrollszervezet, amely a bírói hatalom működését ellenőrizné.”¹⁷

Az elmúlt évtizedben az igazságszolgáltatás nyilvánossága jelentősen megváltozott, külső és belső szempontból egyaránt. A jogszabályi környezet folyamatos változása, a technikai vívmányok tovább nehezítik az igazságszolgáltatás szereplői, a nyomozó hatóságok munkáját, de az állampolgárok helyzetét is. Elég a megváltozott médiakörnyezetre gondolni, hiszen ma már nemcsak, sőt nem elsősorban a sajtó tájékoztatja a nyilvánosságot. Találhatóan írja le a helyzetet Mark Twain gondolata, miszerint „az információ már a fél világot bejárta, mire az igazság még csak a cipőjét fűzi”. Az interneten keresztül a közösségi média, pl. Facebook, Instagram, Tiktok, Twitter használatával pillanatok alatt akár milliókhoz jut el – a sajnós sok esetben felszínes, egyoldalú, szakmaiatlan – információ.¹⁸

A közvélemény egyre inkább a tömegtájékoztatási eszközök (a sajtó, a rádió, a televízió, az internet) útján kap tájékoztatást a bírósági eljárások menetéről, eredményéről is.¹⁹

Tanulmányomban a büntetőeljárást, mint egy filmet mutatom be, az eljárás megindításától az ítélet meghozataláig. Minden alkalommal, amikor az eljárásban résztvevő szemé-

lyek személyes adatai védelméhez fűződő – korlátozható – alapjog, a nyilvánossággal, mint másik – szintén korlátozható – alapjoggal ütközik, megnyomom a „szünet gombot”, megállítom a filmet és azt vizsgálom, hogy a jogalkotó, egyfajta mögöttes „érdekmérlegelési teszt” elvégzésével, garanciális szabályok alkotásával feloldotta-e, vagy sem az alapjogi kollíziót.

II. A nyomozási szak – a kezdetek

A büntetőeljárás a nyomozással kezdődik.²⁰ A nyomozási szakban főszabály szerint az eljárási cselekmények nem nyilvánosak, az egyes cselekményeken csupán az érintettek vehetnek részt.²¹

Ezt Antal Dániel mikroszintű nyilvánosságnak nevezi, ami a gyakorlatban nem is tekinthető nyilvánosságnak, mivel a nyomozás során alapvetően a titkosság elve érvényesül. Az eljárási cselekményeken (például a helyszíni szemlén, kihallgatáson) csupán azok vesznek részt, akik részére azt a Be. kötelezővé teszi, vagy éppen megengedi.²²

1. A gyanúsított kihallgatása – a személyes adatai rögzítése és kezelése

Amennyiben a nyomozó hatóság gyanúsítottként kíván bárkit kihallgatni, az idézésen szerepel a gyanúsított neve, valamint az azonosításához szükséges személyes adatai: születési helye és ideje, anyja neve, lakcíme, személyi igazolvány száma és állampolgársága. Adatvédelmi szempontból máris felmerül az első fontos kérdés: mi a garancia arra, hogy a gyanúsítottként idézett személy személyes adatai nem kerülnek illetéktelen kezekbe? Vagy éppen arra, hogy illetéktelen személy tudomást szerezzen arról, hogy az adott személyt a nyomozó hatóság gyanúsítottként kívánja kihallgatni? Ezt a Be. úgy szabályozza, hogy előírja, hogy a papíralapú idézést vagy értesítést zárt iratban kell kézbesíteni.²³

A gyanúsított kihallgatás kezdetén, a nyomozó hatóság tagja figyelmezteti a gyanúsítottat arra, hogy a személyazonossága megállapítása érdekében, nyilatkoznia kell a nevééről, születési nevééről, születési helyéről és idejéről, anyja nevééről, állampolgárságáról, személyazonosító okmány számáról, lakcíméről, értesítési címéről, tartózkodási helyéről, kézbesítési címéről, telefonos elérhetőségéről.²⁴

A Be. kategorikus rendelkezése szerint, a terhelt a személyazonossága megállapítása érdekében feltehető kérdésekre akkor is köteles válaszolni, ha egyebekben a vallomástételt megta-

²⁰ A Be. 348. § (1) bekezdése kimondja, hogy a büntetőeljárás – ha e törvény eltérően nem rendelkezik – a nyomozással kezdődik.

²¹ SZABÓ András: A nyilvánosság és az adatvédelem egyes kérdéseiről a büntetőeljárás során, *Erdélyi Jogélet*, 2(4) 57–65. <https://doi.org/10.47745/ERJOG.2021.04.04> letöltve: 2022. augusztus 31.

²² ANTAL Dániel: A nyilvánosság és a büntetőeljárás. *Studia Iurisperitorum*, 2010/5. 219. https://epa.oszk.hu/02500/02567/00005/pdf/EPA02567_Studia_Iurisperitorum_5_2010_217-271.pdf (letöltve: 2022. augusztus 31.).

²³ Be. 113. § (2) bekezdés.

²⁴ Be. 184. § (2) bekezdés.

¹⁴ Magyarország Alaptörvénye XXVIII. cikk (1) bekezdés.

¹⁵ *Gyakorlati tudnivalók a Kúriáról 3. pont: A tárgyalás nyilvánossága*. Megjelent a Kúria honlapján <https://kuria-birosag.hu/hu/3-targyalas-nyilvánossaga>, letöltve: 2022. augusztus 31.

¹⁶ NÉMETH Kata: i. m.

¹⁷ NAVRATIL Szonja: Az igazságszolgáltatás nyilvánossága. Összehasonlító elemzés. In (szerk.: BADÓ Attila): *A bírói függetlenség, a tisztességes eljárás és a politika*. Budapest, Gondolat Kiadó, 2011, 156.

¹⁸ MÁRKI Dávid: *Az igazságszolgáltatás nyilvánossága, különös tekintettel a büntetőeljárás sajtónyilvánosságára* Doktori Műhelytanulmányok 2017 (szerk.: KESERŐ Barna Arnold) Győr, Széchenyi István Egyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, 2017. <https://dfkonline.sze.hu/images/egyedi/doktori/doktori%20m%C5%B1helytanulmányok%202017/m%C3%A1rki.pdf> letöltve: 2022. augusztus 31.

¹⁹ *Nagykommentár a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvényhez* (főszerkesztő: Polt Péter, szerkesztők: Békés Ádám – Blaskó Béla – Bodony István – Busch Balázs – Demeter Zsuzsanna – Elek Balázs – Herke Csongor – Ibolya Tibor – Jancsó Gábor – Karner Zsanett – Kunyák Gergely – Megyeri Gábor – Miskolczi Barna – Polt Péter – Sóder István – Szathmáry Zoltán – Szentmihályi-Soós Viktória – Tisza-Papp Judit – Vass Péter – Vida József) Be. 184. §-hoz fűzött magyarázat.

gadja, e körben igazmondási kötelezettség terheli. Amennyiben valótlan adatokat ad meg, elköveti a közokirat-hamisítás büntettét.²⁵

Ennek az a jelentősége, hogy a személyazonosság megállapítása a kihallgatás nélkülözhetetlen előfeltétele, mivel az eljáró bíróságnak, ügyésznek, nyomozó hatóságnak egyértelműen meg kell győződnie arról, hogy az előtte álló személy pontosan kicsoda. Ennek érdekében fel kell tenni a terheltnek mindazon kérdéseket, amelyekre adott válaszokból a személyazonosság kétséget kizáróan meghatározható. Jól szemlélteti a jelentőséget az a tény is: ha a terhelt az ügydöntő határozatban nem a valódi személyazonosságával szerepel és ez a határozat kijávitásával nem orvosolható,²⁶ ügyében perújításnak lehet helye.²⁷

Adatvédelmi szempontból vizsgálva, felmerül a következő kérdés: szükséges a gyanúsított – Be.-ben felsorolt – összes személyes adatának rögzítése? Figyelemmel az Infotv.-ben is rögzített adattakarékosság elvére,²⁸ elegendő lehet ennél kevesebb, az azonosításhoz mégis szükséges és elégséges személyes adat rendelkezésre bocsátása?

A személyes adatok rögzítését követően, az eljárási jogokról és kötelezettségekről való tájékoztatás után, a gyanúsítottnak jogában áll (de nem kötelessége!) az egyéb személyes adatairól (iskolai végzettsége, jövedelmi, vagyoni, családi viszonyai, egészségügyi állapot) nyilatkozni. Amennyiben nyilatkozik ezen adatokról, e körben nem terheli igazmondási kötelezettség. A kérdések közül az egészségügyi állapotról vonatkozó minősül különleges személyes adatnak.²⁹

2. Különleges személyes adat kezelése

Újabb, adatvédelmi kérdés merül fel: Mi indokolja a különleges személyes adat kezelését, amikor, főszabály szerint, az tilos?

Az Infotv. iránymutatása szerint, különleges adat – többek között – akkor kezelhető, ha [...] a személyes adatot az érintett kifejezetten nyilvánosságra hozta és az az adatkezelés céljának megvalósulásához szükséges és azzal arányos.³⁰

Az egészségi állapotról feltett kérdésre a gyanúsított nem köteles válaszolni. Amennyiben nyilatkozik, ennek több szempontból is lehet jelentősége, alkalmasint, az egyes testi-lelki megbetegedések esetén, éppen a terhelt elemi érdeke ennek a hatóságok tudomására hozatala, hiszen ekkor igazságügyi orvos, pszichológus, pszichiáter szakértő kirendelése indokolt, amely során, a szakértői vélemény megállapításainak tükrében a büntethetőség kizárt vagy éppen korlátozott.³¹ Jelentősséggel bírhat az egészségi állapot a bűnösség megállapítása esetén, egyrészt, bizonyos feltételek fennállása okán pl. a közérdekű munka büntetés kiszabására nem kerül sor, másrészt, a büntetékiszabás körében fontos enyhítő körülménynek minősül.

A megalapozott gyanú közlését követően, került sor a hététköznapin nyelven „rabosításnak” nevezett eljárásra, azaz a gyanúsított arcképmásának rögzítésére, ujj- és tenyérynymatának

levételére, valamint a DNS-profiljának (szájnyálkahártya-törlet) nyilvántartásba vételére.³²

Érdeemes tudni, hogy a mintaadásra kötelezett személy köteles alávetni magát a mintavételi eljárásnak. A mintaadásra kötelezett személy ellenszegülése esetén testi kényszer alkalmazható vele szemben, erről őt a mintavételt megelőzően tájékoztatni kell.³³

3. A tanúk kihallgatása – személyes adataik rögzítése és kezelése

Akit a nyomozó hatóság tanúként kíván kihallgatni, tanúként idézi. Az idézésen szerepel a tanú neve, születési dátuma, valamint lakóhelye.

Adatvédelmi szempontból ugyanaz a kérdés merül fel, mint a gyanúsított esetén: mi a garancia arra, hogy illetéktelen személy ne szerezzen tudomást arról, hogy valakit egy büntető-eljárásban tanúként kívánnak kihallgatni ki, különös tekintettel arra, hogy a társadalom e körben kevésbé tájékozott tagjai gyakran egyenlőséget tesznek az eljárási pozíciók közé?

A Be. ez esetben is előírja, hogy a papíralapú idézést vagy értesítést zárt iratban kell kézbesíteni.³⁴

4. A tanúk személyes adatainak zártan kezelése – különleges bánásmód vagy információs önrendelkezési jog?

A tanút – kihallgatása elején – a nyomozó hatóság tagja figyelmezteti arra, hogy kérheti személyes adatainak zártan kezelését.³⁵ Ez azt jelenti, hogy a hatóságok a tanú nevét, születési nevét, születési helyét és idejét, anyja nevét, állampolgárságát, személyazonosító okmányának számát, lakcímét, értesítési címét, tényleges tartózkodási helyét, kézbesítési címét, illetve elektronikus elérhetőségét zártan kezelik (a továbbiakban: zárt adatkezelés).³⁶

Számos alkalommal előfordul az a gyakorlatban, hogy a tanú – különösen, hogyha a bűncselekmény sértettje – fél a gyanúsítotttól, ezért az eljárás során kéri, hogy ne hallgassák meg, „hagyják annyiban a dolgot”, fél attól, hogy a gyanúsított megtudja azt, hogy mi a neve, pontosan hol lakik, félti a családját is egy esetleges bosszútól. A nyomozó hatóság tagja tájékoztatja őt arról, hogy kérheti a személyes adatainak – közöttük nevének is – zártan történő kezelését. Ez elősegíti azt, hogy a tanú – félelem nélkül – tegyen vallomást.

A tanúvallomás ugyanis – nagyon sok büntetőügyben – fontos, legtöbbször mással nem pótolható bizonyítási eszköz. Ezért mindenképpen biztosítani kell, különösen jelentős tárgyi súlyú, erőszakos bűncselekmények esetén, hogy a tanú a vallomását befolyástól mentesen, félelem nélkül tehesse meg.³⁷

²⁵ Btk. 342. § (1) bekezdés c) pont.

²⁶ Be. 637. § (1) bekezdés c) pontja.

²⁷ Nagykommentár a büntetőeljárásról... i. m.

²⁸ Infotv. 4. § (2) bekezdés.

²⁹ Infotv. 3. § 3. pont.

³⁰ Infotv. 5. § (1) bekezdés d) pont, (2) bekezdés a) pont.

³¹ Btk. 17. § (1) és (2) bekezdés.

³² A büntetőjogi nyilvántartási rendszerről, az Európai Unió tagállamainak bíróságai által magyar állampolgárokkal szemben hozott ítéletek nyilvántartásáról, valamint a büntetőjogi és rendészeti biometrikus adatok nyilvántartásáról szóló 2009. évi XLVII. törvény 92., 93., 94. §.

³³ 2009. évi XLVII. tv. 95. § (2) bekezdés.

³⁴ Be. 113. § (2) bekezdés.

³⁵ Be. 99. § (1) bekezdés.

³⁶ Be. 99. § (1) bekezdés.

³⁷ A büntetőeljárásban részt vevők, az igazságszolgáltatást segítő Védelmi Programjáról szóló 2001. évi LXXXV. tv. ELEK Balázs: *A vallomás befolyásolása a büntetőeljárásban*, Tóth Könyvkereskedés és Kiadó Kft. 2008.

Adatvédelmi szempontból felmerül a következő kérdés: a személyes adatok zártan kezelése iránti indítvány a különleges bánásmód, avagy a tanú információs önrendelkezési jogának szerves része? Az Alkotmánybíróság több határozatában foglalkozott a tanú adatai kezelésének szabályozása alkotmányosságával. A 104/2010. (VI. 10.) AB határozatában (ABH 2010, 562.) tartalmát tekintve a jelenlegi kérdéssel azonos szabályozás tárgyában döntött. Az adatok zárt kezelése mérlegeléstől függő elrendelését kifogásoló indítvánnyal összefüggésben mondta ki az Alkotmánybíróság, hogy „az Alkotmány 59. § (1) bekezdésében meghatározott, a személyes adatok védelméhez való jognak megfelelően a büntetőeljárásban a tanúnak – a tanúvédelmi rendszeren belül érvényesülő – információs önrendelkezési joga körébe tartozik, hogy személyi adatainak zárt kezelését kérje. Nincs olyan alkotmányos indok vagy cél, amely miatt a nyomozó hatóságot, az ügyészt, valamint a bíróságot fel kell arra jogosítani, hogy – vizsgálva a tanú fenyegetettségének objektív alapjait és mérlegelve a teljesíthetőséget – a kérelmet megtagadja” (ABH 2010, 562.).³⁸

Az Alkotmánybíróság megjegyezte, hogy a tanúvédelem az állami büntető igény érvényesítésével összefüggésben kialakított intézményrendszer. A Be. [...] kötelezi a büntetőügyekben eljáró hatóságokat arra, hogy a tanút a törvényben meghatározottak szerinti védelemben részesítsék életének és testi épségének vagy személyes szabadságának védelmére, valamint annak érdekében, hogy a tanú a vallomástételi kötelezettségének eleget tegyen és a vallomását megfélemlítés nélkül tegye meg. [...] [A] tanú törvényben meghatározott személyi adatainak (születési ideje és helye, anyja neve, lakóhelyének és tartózkodási helyének címe, a foglalkozása, a személyazonosító okmány száma, kivételesen a neve) zárt kezelése a tanúvédelmi rendszer első lépcsője. Lehetővé teszi a tanú érdekeinek védelmét úgy, hogy nem korlátozza a terhelt és a védő alapvető eljárási jogainak érvényesülését [45/2009. (IV. 10.) AB határozat, ABH 2009, 324, 336–337].³⁹

A személyes adatok zárt kezelését az eljáró szervek az arra jogosult szóban vagy írásban előterjesztett indítványára, ennek előterjesztése esetén azonban kötelezően rendelik el, nincsen mérlegelési lehetőségük.⁴⁰ Amennyiben a személyes adatok zártan kezelését rendelik el, ez a rendelkezés a büntetőeljárásban eljáró további szerveket is köti. Ennek megfelelően, a nyomozó hatóság által elrendelt zárt adatkezelést az ügyészségnek, a nyomozási bírónak, továbbá a vádemelést követően a bíróságnak is biztosítani kell, függetlenül attól, hogy a zárt adatkezelés elrendelésére indítványra vagy hivatalból került sor.⁴¹

5. A videófelvétel adatvédelmi kérdései

A technikai fejlődés, az okostelefonok korának egyik következménye, hogy egyre gyakrabban készül a bűncselekmény elkövetéséről kép- és/vagy hangfelvétel. Újabb adatvédelmi kérdés merül fel: amennyiben bárki, a gyanúsított tudomása és hozzájárulása nélkül a bűncselekmény elkövetéséről kép- és/vagy hangfelvételt készített, az adatvédelmi szempontból milyen megítélés alá esik, illetőleg, felhasználható-e a büntetőeljárásban?

Ezt a Be. szabályozza, méghozzá úgy, hogy lehetővé teszi a

büntetőeljárásban a törvényben meghatározott minden bizonyítási eszköz szabad felhasználását és minden bizonyítási cselekmény szabad alkalmazhatóságát.⁴²

Amennyiben a felvételt készítő személy a nyomozó hatóságnak adja át a felvételt, ez mindenképpen a magáncélú adatkezelés alóli kivételnek minősül,⁴³ nem valósul meg bűncselekmény, a felvétel felhasználható bizonyítékként a büntetőeljárásban.

6. Intézkedő rendőrök tanúkénti idézése, kihallgatása

Gyakran előfordul a büntetőeljárásban, hogy a cselekmény során intézkedő rendőrök tanúként kihallgatása válik szükségessé.⁴⁴ Az előjáró útján történő idézés oka az, hogy a tanúk esetén a büntető- és szabálysértési ügyekben a tanúzársi kötelezettség túlnyomórészt abból ered, hogy az állomány tagja a munkakörénél fogva találkozhat olyan cselekményekkel, amelyek miatt szükséges a tanúkénti kihallgatása, így a tanúzársi kötelezettséget keletkeztető életviszony kialakulása az érintett munkaköri feladatainak ellátására vezethető vissza.⁴⁵

7. Orvosi iratok adatvédelmi kérdései – az egészségügyi adatok

Különösen a személy elleni bűncselekményeknél fordul elő az, hogy a bántalmazás következtében a sértett kórházba kerül, ahol a vizsgálatot követően, sérüléséről láttelepet vesznek fel, ambuláns lapot állítanak ki. A nyomozó hatóság ez esetben megkeresi a kórházat a sértett láttelepének és ambuláns lapjának megküldése érdekében.

Felmerül a következő adatvédelmi kérdés, miszerint, az egészségügyi adat mint különleges személyes adat, továbbítható-e a nyomozó hatóság részére?

A Be. törvényi felhatalmazása adja meg erre a választ, így a nyomozó hatóság a büntetőeljárás lefolytatása céljából megismerheti és kezelheti ezen személyes adatokat, amelyek a Be.-ben meghatározott feladatainak ellátásához szükségesek.⁴⁶

Itt érkeztünk el – az álláspontom szerint – legérdekesebb és legvitatottabb adatvédelmi kérdéshez: a titokvédelem és a nyilvánosság kapcsolatához, amelyet azonban nem itt, hanem a bírósági tárgyalás alponthoz fejtünk ki, hiszen a nyilvánosság követelménye a tárgyalási szakban csúcspontot ér el.

8. Igazságügyi szakértő kirendelése – a szakértő adatkezelése

A nyomozó hatóság megkeresésére a kórház megküldi a láttelepet, az ambuláns lapokat, amelyek tartalmazzák a sértettek személyes adatait, az anamnézist, státuszt, az elvégzett vizsgálatokat, a diagnózist, valamint a véleményt, javaslatokat. Ezen adatok alapján, a nyomozó hatóság igazságügyi orvos szakértőt

⁴² Be. 167. § (1) bekezdés.

⁴³ ESZTERI Dániel: A GDPR és az Infotv. személyi és tárgyi hatálya címmel az ELTE JOTOKI adatbiztonsági és adatvédelmi szakjogász képzésen 2021. október 29. napján megtartott előadása (Rynes-ügy, EUB 212/13).

⁴⁴ Be. 130. § (7) bekezdés.

⁴⁵ A Kúria 1/2016. (II. 1.) BK véleménye.

⁴⁶ Be. 97. § (1) bekezdés.

³⁸ 166/2011. (XII. 20.) AB határozat.

³⁹ 166/2011. (XII. 20.) AB határozat.

⁴⁰ Nagykommentár a büntetőeljárásról... i. m.

⁴¹ Uo.

rendel ki, annak megállapítása érdekében, hogy a sérülések keletkeztek-e a sértett által elmondottak szerint, illetve a sértett által elszenvedett sérüléseknek mennyi a gyógytartama egyenként, külön-külön és összességében. Felmerül a következő, adatvédelmi kérdés: az egészségügyi adatok mint különleges személyes adatok továbbítása a szakértő felé.

A jogalkotó az igazságügyi szakértőkről szóló törvényben szabályozza ezt a kérdést, úgy, hogy kimondja, hogy szakértő a tevékenysége során rendelkezésére bocsátott vagy tudomására jutott személyes adatokat a kirendelés vagy megbízás teljesítése, valamint tevékenységének szakmai, módszertani, fejelemi és a jogszabályoknak való megfelelése ellenőrizhetősége céljából jogosult kezelni.⁴⁷ A szakértőt a tevékenysége során tudomására jutott tényekre és adatokra nézve titoktartási kötelezettség terheli, az ügyre vonatkozó tényekről és adatokról csak a hatóság, továbbá az adatok kezelésére jogosult más szerv vagy személy részére nyújthat tájékoztatást.⁴⁸

Míndezen bizonyítási eszközök beszerzését követően, a nyomozó hatóság feladata az, hogy biztosítsa az eljárás résztvevői számára a nyomozás során keletkezett iratok megismerését.⁴⁹

9. Az iratismertetés – a személyes adatok megismerhetősége

Az iratmegismerés joga megilleti a gyanúsítottat, gyanúsítottkénti kihallgatását követően, a védőt, valamint – korlátozottabb mértékben – a sértettet és az egyéb érdekeltet, vagyoni érdekeltet is.⁵⁰ Az iratok megismerésének előírása az is, hogy gyanúsított és a védő az eljárás valamennyi ügyiratát (a papíralapú és az elektronikus ügyiratot is)⁵¹ a vádemelés előtt legalább egy hónappal, teljes terjedelmében megismerhesse, és indítványait, észrevételeit megtehesse.⁵²

Újabb adatvédelmi kérdés merül fel: mivel a gyanúsított és a védője a nyomozás során keletkezett – a zártan kezelt adatok kivételével – valamennyi iratot megismerheti, ideértve például a sértettek sérüléseivel kapcsolatos orvosi iratokat, az igazságügyi orvos szakértői véleményt, mi a garancia arra, hogy ezen különleges személyes adatok nem jutnak illetéktelen kezekbe?

A Be. adatvédelmi rendelkezései a hatóságok kötelezettségévé teszi azt, hogy büntetőeljárásban kezelt védett adat szükségtelesenül ne kerüljön nyilvánosságra, ne juthasson illetéktelen személy tudomására, és a személyes adat védelme biztosított legyen.⁵³ Ezen elméleti alapvetés mellett, a jogalkotó gyakorlati garanciákat is előír, mint például azt, hogy az ügyiratok megismerése előtt meg kell állapítani az érintett személyazonosságát, és ez alapján meg kell győződni arról, hogy a Be. alapján milyen eljárási minőségben jogosult az ügyirat megismerésére, gondoskodni kell arról, hogy az ügyiratot arra nem jogosult személy ne ismerhesse meg, hogy az ügyirat megismerésének biztosítása felügyelet mellett – így különösen a bíróság, az ügyészség, illetve a nyomozó hatóság erre feljogosított tagjának vagy ügyviteli alkalmazottjának ellenőrzésével – történjen, a papíralapú ügyirat megőrzéséről, épségének védelméről, különösen arról, hogy a megismerésre jogosult a papíralapú ügyiratot ne bontsa meg és az elektronikus ügyirat biztonságos kezeléséről, különösen az informatikai biztonsági szabályok megtartásáról, és arról, hogy ne lehessen a megismerést biztosító technikai eszközt megrongálni, illetve az elektronikus ügyirat tartalmát megváltoztatni vagy azt megsemmisíteni.⁵⁴

Ezt követően, a nyomozó hatóság – amennyiben nem szünteti meg a büntetőeljárást – vádemelési javaslattal megküldi az ügyészségnek a nyomozás iratait.⁵⁵

III. Az ügyészségi szak – vádemelés

Az ügyészség megvizsgálja a nyomozás során keletkezett iratokat és ezt követően állást foglal abban a kérdésben, hogy van-e helye ügyészségi intézkedés vagy határozat kilátásba helyezésének, egyezség kezdeményezésének, közvetítői eljárás lefolytatása céljából az eljárás felfüggesztésének, feltételes ügyészi felfüggesztésnek, az eljárás egyéb okból történő megszüntetésének, vádemelésnek, a vizsgálat keretén belül eljárási cselekmény elvégzésének, elkülönítésnek, egyesítésnek, áttételnek.⁵⁶

Amennyiben az ügyészség úgy dönt, hogy vádemelésnek van helye, az a vádirattal történik, amelynek egyik törvényes eleme a vádlott azonosításra alkalmas megjelölése⁵⁷, mivel az ismeretlen személlyel szemben emelt vád nem tartalmazza a törvényes elemeket. A vádirat tartalmazza a vádlott nevét, születési helyét és idejét, lakcímét, tartózkodási helyét, értesítési címét, személyazonosító okmányának számát, valamint állampolgárságát.

IV. A bírósági eljárás

A bíróság a büntetőügy iratainak (nyomozati iratok, vádirat) beérkezését követően, a vádiratot kézbesíti a vádlott és a védője részére.⁵⁸ Itt merül fel a következő adatvédelmi kérdés: mi a garancia arra, hogy illetéktelen személy ne tudja megismerni a vádiratot, amely a vádlott személyes adatait, büntetőjogi személyes adatait, valamint a terhére rótt bűncselekmény/bűncselekmények tényállását, a cselekmények jogi minősítését tartalmazza?

A jogalkotó ezt úgy szabályozza,⁵⁹ hogy hivatalos iratként kell postázni az olyan papíralapú ügyiratot, amelynek átvételéhez jogkövetkezmény fűződik, vagy amely átvételének iga-

⁴⁷ Az igazságügyi szakértőkről szóló 2016. évi XXIX. törvény 40. § (1) bekezdés (Szaktv.).

⁴⁸ Szaktv. 40. § (2) bekezdés.

⁴⁹ Be. 100. § (1) bekezdés.

⁵⁰ Be. 100. § (1) bekezdés.

⁵¹ Az egyes büntetőeljárási cselekményekre és a büntetőeljárásban részt vevő személyekre vonatkozó szabályokról szóló 12/2018. (VI. 12.) IM rendelet 15. § (1) bekezdés.

⁵² Be. 352. § (1) bekezdés.

⁵³ Be. 98. § (1) bekezdés.

⁵⁴ 12/2018. (VI. 12.) IM rendelet 16. § (1) bekezdés, 18. § (3) bekezdés.

⁵⁵ Be. 390. § (1) bekezdés.

⁵⁶ Be. 391. § (1) bekezdés.

⁵⁷ Be. 422. § (1) bekezdés a) pont.

⁵⁸ Be. 497. §.

⁵⁹ 12/2018. (VI. 12.) IM rendelet

zolására van szükség.⁶⁰ A büntetőeljárásban a vádirat kézbesítésekor A/4. jelzésű (saját kezébe kézbesítendő) értesítést kell használni.⁶¹

1. Az előkészítő ülés

A vádirat vádlott és védő részére történő kézbesítését követően, a bíróság előkészítő ülést tűz ki⁶² a büntetőügyben, amelyre írásban idézi a vádlottat és a védőt, az ügyészt tárgyalási jegyzékkel értesíti. Az előkészítő ülés megkezdése előtt, a jegyzőkönyvvezető kifüggeszti a tárgyalási jegyzéket a tárgyalóterem ajtajára, amelyen az aznap tárgyalt ügyek (kitűzött ügyek sorszáma, ügyszám, az ügy tárgya, a tárgyalás időpontja, a vádlott neve) szerepelnek.⁶³

Itt érkezünk el a tárgyalási jegyzék adatvédelmi kérdésköréhez: bárki, aki a bíróságon érdeklődőként megjelenik, a büntetőeljárásal összefüggő és az érintettel kapcsolatba hozható információkat ismerhet meg (lásd: tárgyalási jegyzék tartalma).⁶⁴ A tartalom miatt büntügyi személyes adat(ok)ról van szó, amelyek egyáltalán nem nyilvános adatok, mégis, a bíróság épületében bárki által szabadon megtekinthetők (és az okostelefonok korában könnyen le is fényképezhetőek).⁶⁵ A bíróság a vádirat ismertetését követően rögzíti a vádlott személyes adatait. Ezt követően, a bíróság kioktatja a vádlottat az eljárásbeli jogaira és kötelezettségeire. A vádlott nyilatkozik, hogy megértette-e a vádirat tartalmát és a kioktatást, valamint vádlott és a védő a tárgyalást megelőzően kifejtetheti a váddal kapcsolatos álláspontját és közreműködhet a büntetőeljárás további menetének alakításában.⁶⁶

2. A tárgyalás nyilvánossága

A büntetőeljárás egyik legfontosabb, alapvető jelentőségű előírása az, hogy a bíróság tárgyalása nyilvános.⁶⁷ A nyilvánosság elve fontos eleme a tisztességes eljárás követelményének is.⁶⁸ Cséka Ervin szerint, *a nyilvánosság, mint a társadalmi kontroll biztosítója azt jelenti, hogy a törvényi kivételektől eltekintve a tárgyaláson bárki jelen lehet.*⁶⁹

Ez azt jelenti, hogy bárki, akár az utcáról betérve is, hallgatóságként részt vehet a tárgyaláson (kivéve a zárt tárgyalás elrendelésének esetét).⁷⁰ Az Antal Dániel által makroszintű nyilvánosságnak nevezett tárgyalás nyilvánossága biztosítja a nyilvánossággal kapcsolatos három funkciót, egyrészt azt, hogy a bírósági tárgyalás nyilvánossága elősegíti a társadalmi kontroll

gyakorlását, amely a demokratikus jogállamok alapvető jellemzője. Másrészt, a tárgyalások „elrettető példaként” is szolgálhatnak, általános megelőző hatást (generális prevenció) gyakorolva azokra, akik a tárgyaláson hallgatóságként szereznek tudomást a bűnügyekről. Harmadrészt, az eljáró bíróságokra, hatóságokra és az eljárás résztvevőire is jótékony hatással van az, hogy a társadalmi kontroll megjelenik, mivel lelkiismeretesebb, hatékonyabb és alaposabb munkára ösztönöz.⁷¹

Háger Tamás megfogalmazása szerint, *a nyilvánosság olyan, alkotmányos, működési jellegű, alapvetően a tárgyaláshoz kötődő alapelv, mely a terhelt és az állam viszonyát is meghatározza és megfelelő biztosítékot jelentve a bírói önkény ellen, garanciát nyújt a tisztességes eljárás részeként az igazságszolgáltatás, a bírói hatalom átláthatóságához.*⁷²

Cséka Ervin álláspontja szerint, *a nyilvánosság, mint általános processzualis elv a nyilvánvaló előnyök, a társadalmi kontroll mellett hátrányokkal is jár, mert káros lehet az ártatlanul vádlottra, avagy egyes magánéleti adatok széles körben ismertté válása folytán a sértettre vagy a tanúkra.*⁷³

A nyilvános tárgyaláson a hallgatóság és a sajtó képviselői is tudomást szerezhetnek az eljárás résztvevőinek személyes adatairól (beleértve a különleges személyes adatokat is). A bíróság ilyenkor mérlegeli, hogy az érintett személy (akár terhelt, akár sértett vagy tanú) jogos magánérdeke nem sérül-e súlyosan a nyilvánosság alapelveinek érvényesülése mellett. A mérlegelés során nem hagyható figyelmen kívül az, hogy a büntetőeljárásban tiszteletben kell tartani mindenkinek az emberi méltóságát.⁷⁴ Erre figyelemmel, különbséget kell tenni a hallgatóság létszámának korlátozása (a tárgyalás szabályszerű lefolytatása, méltóságának és biztonságának megőrzése érdekében, illetve helyszűke esetén),⁷⁵ illetve, a zárt tárgyalás elrendelése⁷⁶ (erkölcsi okból, különleges bánásmódot igénylő személy védelme érdekében, illetve minősített adat és egyéb védett adat védelme érdekében). Zárt tárgyalás elrendelésére csak a nyilvános tárgyaláson kihirdetett indokolt pervezető végzéssel kerülhet sor.⁷⁷ A törvényben megjelölt „erkölcsi ok” azonban a gyakorlatban átfoghatja azokat az eseteket is, amikor a nyilvánosság kizárását a felnőttkori terhelt jogainak, jogos érdekeinek, emberi méltóságának, jóhírének, személyes adatainak védelme indokolja.⁷⁸

A nyilvánosság elvét kétféleképpen lehet megsérteni: akkor, ha a bíróság a törvényi előírás ellenére, nem zárja ki a nyilvánosságot, vagy akkor, ha a bíróság törvényes ok nélkül zárja ki a nyilvánosságot.⁷⁹ A nyilvánosság törvénytörtő kizárása ugyanis relatív hatályon kívül helyezési ok.⁸⁰

⁶⁰ 12/2018. (VI. 12.) IM rendelet 30. §

⁶¹ 12/2018. (VI. 12.) IM rendelet 30. § (4) bekezdés e) pont.

⁶² Be. 499. § (2) bekezdés

⁶³ A bírósági ügyvitel szabályairól szóló 14/2002. (VIII. 1.) IM rendelet 19. § (2), (3) bekezdés.

⁶⁴ NÉMETH Kata i. m.

⁶⁵ NÉMETH Kata i. m.

⁶⁶ Be. 499. § (1) bekezdés.

⁶⁷ Be. 436. § (1) bekezdés.

⁶⁸ Nagykomentár a büntetőeljárásról... i. m.

⁶⁹ CSÉKA Ervin – FANTOLY Zsanett – HEGEDŰS István – KOVÁCS Judit – MARÁZ Vilmosné: *A büntetőeljárás jog alaponaljai. II.* Szeged, Bába Kiadó, 2007, 75–77.

⁷⁰ A bíróságok szervezetéről és igazgatásáról szóló 2011. évi CLXI. törvény (Bszi.) 167. § (1) bekezdése szerint, a bírósági épületnek a közönség és ügyfélforgalom számára nyitva álló helyiségeibe és a tárgyalóterembe a bírósági ügyintézés és a nyilvános tárgyaláson történő részvétel céljából – e törvényben foglalt korlátozással – bárki beléphet.

⁷¹ ANTAL Dániel i. m.

⁷² HÁGER Tamás: A nyilvánosság mint a tisztességes eljárás egyik garanciája a büntetőperben *Pro Futuro* 2014/1. 50. o. <https://doi.org/10.26521/Profuturo/2014/1/5495> letöltve: 2022. augusztus 31.

⁷³ CSÉKA Ervin: Korszerűsödő alapelvek a büntetőeljárásban. In (szerk.: TÓTH Károly): *Emlékkönyv Dr. Szabó András egyetemi tanár 70. születésnapjára.* Szeged, JÁTE ÁJK Tudományos Bizottság 1998, 117.

⁷⁴ PENCZ Kornél: A büntető- és szabálysértési ügyszak adatkezeléseivel kapcsolatban felmerülő kérdések – A Magyar Igazságügyi Akadémián 2022. május 11. napján elhangzott előadás, Be. 2. §.

⁷⁵ Be. 436. § (2) bekezdés.

⁷⁶ Be. 436. § (4) bekezdés.

⁷⁷ Be. 436. § (4) bekezdés.

⁷⁸ 58/1995. (IX. 15.) AB határozat.

⁷⁹ HÁGER Tamás i. m.

⁸⁰ Be. 609. § (1) bekezdés c) pont.

3. A tárgyalás

Ha az ügy az előkészítő ülésen nem intézhető el, a bíróság tárgyalást tűz ki, amelyre a vádlottat és a védőt idézi, az ügyészt a tárgyalási jegyzékkel értesíti. A tárgyaláson sor kerül a vádirat ismertetésére, amelynek idejére a sértett jelen lehet a tárgyalóteremben,⁸¹ majd ezt követően, a bíró kérdésére nyilatkozik, hogy előterjeszt-e polgári jogi igényt a vádlottal szemben. Ezután, a vádlott személyes adatait rögzíti a bíróság. Ha a vádlott a nyomozás során, gyanúsított kihallgatása alkalmával már nyilatkozott a személyes adatairól, a bíró az adatok egyeztetésének megtörténtét rögzíti.⁸²

Több alkalommal előfordul a gyakorlatban, hogy a vádlott nyilatkozata alapján szükségesnek mutatkozik igazságügyi elmeorvos szakértő kirendelése. A kirendelő végzés szerint, a szakértőnek választ kellett adnia, hogy a vádlott személyes vizsgálata és orvosi iratai alapján a vádlottnál kimutatható-e a kóros elmeállapot valamilyen formája. Fennáll-e nála olyan ok, amely a beszámítási képességét érinti. Kóros elmeállapot fennállása esetén, ez a körülmény korlátozta-e vagy képtelenné tette-e a cselekmény társadalomra veszélyességének felismerésében és a felismerésnek megfelelő magatartás tanúsításában.

A vádlott különleges személyes adatainak (orvosi iratok) igazságügyi elmeorvos szakértő részére történő továbbítására szintén az igazságügyi orvos szakértőre vonatkozó törvényi előírások érvényesek.⁸³ Az igazságügyi elmeorvos szakértő a bíróság kirendelő végzése alapján elkészíti a szakértői véleményt, amelyet a bíróság kézbesít az ügyész, a vádlott és a védő részére. A tárgyalás során a bíró ismerteti az igazságügyi elmeorvos szakértői véleményt, amelyre az ügyész, a vádlott és a védő észrevételeket, valamint indítványozhatják az igazságügyi elmeorvos szakértő idézését. A szakvélemények szóbeli előterjesztése előtt, a bíró megállapítja a szakértő személyazonosságát.⁸⁴ Mivel a szakértőre a tanúk kihallgatására vonatkozó rendelkezéseket kell értelemszerűen alkalmazni,⁸⁵ ezért a személyes adatok zártan kezeléséhez fűződő információs önrendelkezési jog a szakértőt is megilleti a büntetőeljárásban.⁸⁶

Többször is előfordul a gyakorlatban, hogy a tanú a nyomozás során kéri személyes adatainak, beleértve nevének is zártan kezelését, emiatt a tárgyalási jegyzőkönyvben például az 1. számú tanú megnevezés szerepel. Ebben az esetben, a tanút a személyes okmányai alapján kell azonosítani, a személyes adatai zárt, lepecsételt, a bírósági körbélyegző lenyomatával ellátott borítékban kerülnek be az iratba. Az iratborítón, a zárt adatot tartalmazó borítékon és a lajstromban fel kell tüntetni a zárt adatkezelés tényét.⁸⁷

Elérkeztünk a következő adatvédelmi kérdéskörhöz: mi garantálja azt, hogy a zártan kezelt személyes adatokat a bírósági szakaszban illetéktelen személy nem ismerheti meg? A jogalkotó ezt a kérdést úgy szabályozza, hogy elrendeli, hogy a tanú, valamint a büntetőügyben részt vevő sértett, vagyoni érdekelt és egyéb érdekelt vagy ezek segítője törvény alapján zártan ke-

zelendő adatait, valamint a zárt adatot tartalmazó iratot az iratborítóban lévő iratok között személyenként elkülönített, zárt, lepecsételt és a bíróság körbélyegző lenyomatával ellátott borítékban kell elhelyezni. Az iratborítón, a zárt adatot tartalmazó borítékon és a lajstromban fel kell tüntetni a zárt adatkezelés tényét.⁸⁸

Abban az esetben, amikor szükségessé válik a zárt boríték felbontása (pl. eljárási cselekmény fogantatása miatt), a zárt adatot tartalmazó borítékot a bíró, a jogorvoslati kérelmet elbíráló bíró vagy a bírói utasítást teljesítő személy nyithatja fel. A felnyitás tényét, okát és időpontját a zárt adatot tartalmazó borítékra fel kell jegyezni.⁸⁹

Az elektronikus eljárásban a minősített és a zártan kezelt adatokat, illetve a személyes adatokat papír alapon vagy adathordozón, zárt borítékban kell benyújtani.⁹⁰ Megjegyzendő, hogy sajnos előfordult a gyakorlatban, hogy a nevet és egyéb személyes adatainak zártan kezelését kérő tanút mégis a saját nevével szólították be a tárgyalóterembe...

Újabb adatvédelmi kérdéshez érkezünk: mi garantálja azt, hogy pl. a vádlott vagy a védő – irattanulmányozás közben – ne ismerhesse meg a sértett személyes adatait?

A jogalkotó e kérdésben azt a garanciális gyakorlati szabályt alkotta, hogy a zárt adatot tartalmazó iratról olyan másolatot kell készíteni és az iratok között elhelyezni, amely nem tartalmazza a zárt adatot. A zárt adat megismerésére nem jogosult személy részére, felvilágosítás céljára ezt a másolatot kell felhasználni; az iratbetekintés során a zárt adatot tartalmazó borítékot az iratok közül ki kell emelni.⁹¹ Szintén fontos, garanciális szabály, hogy zárt adatot tartalmazó borítékot a bíró, a jogorvoslati kérelmet elbíráló bíró vagy a bírói utasítást teljesítő személy nyithatja fel, ha az adat megismerése eljárási cselekmény fogantatásához szükséges.⁹²

4. A sajtónyilvánosság

Elérkeztünk a személyes adatok védelme és a sajtónyilvánosság kapcsolatához, adatvédelmi kérdéseikhez.

A tárgyalótermi nyilvánosság egyik garanciális eleme a sajtó tárgyalótermi jelenléte, amely a társadalmi kontroll egyik eszköze, a nyilvánosság tájékoztatása miatt. A tárgyalótermi nyilvánosság a tárgyalóteremben tartózkodás idejére szól, amelynek biztosítása az eljáró bíró feladata. A tárgyalóterem elhagyását követően, mivel a bíróság folyosója is a szervezeti egység része, annak biztosításáért a bíróság elnöke felel.⁹³

A Be. szabályozása szerint, a bírósági tárgyalásról, az eljáró bíró engedélye alapján, a nyilvánosság tájékoztatása érdekében, kép-, hang-, vagy kép- és hangfelvétel készíthető. A bíróság tagjai, a jegyzőkönyvvezető, az ügyész és a védő kivételével azonban, az érintett hozzájárulása szükséges.⁹⁴

A büntetőeljárásban a nyilvánosság tájékoztatáshoz való joga azonban nem abszolút, a büntetőeljárás és az abban részt vevő személyek érkei egyaránt indokoltá tehetik a tájékoz-

⁸¹ Be. 517. § (2) bekezdés.

⁸² Be. 522. § (5) bekezdés.

⁸³ 2016. évi XXIX. tv. 40. § (1) és (2) bekezdés.

⁸⁴ Be. 196. § (2) bekezdés.

⁸⁵ Be. 529. § (1) bekezdés.

⁸⁶ Nagykomentár a büntetőeljárásról... i. m.

⁸⁷ 14/2002. (VIII. 1.) IM rendelet 41. § (1) bekezdés.

⁸⁸ 14/2002. (VIII. 1.) IM rendelet 41. § (1) bekezdés.

⁸⁹ 14/2022. (VIII. 1.) IM rendelet 41. § (3) bekezdés.

⁹⁰ 14/2022. (VIII. 1.) IM rendelet 5. § (2a) bekezdés.

⁹¹ 14/2002. (VIII. 1.) IM rendelet 41. § (2) bekezdés.

⁹² 14/2002. (VIII. 1.) IM rendelet 41. § (3) bekezdés.

⁹³ NÉMETH i. m., Bsz. 168. §.

⁹⁴ Be. 108. § (2) bekezdése

tatás korlátozását. A Be. ugyanakkor a kommunikációs alapjogokra tekintettel, a nyilvánosság tájékoztatásának korlátait szűk körben, a szükségesség és arányosság mércéje alapján határozza meg, így a korlátozásnak nem a tájékoztatás általánosságban történő megtagadására, hanem csak a tájékoztatás megadása következtében közvetlenül veszélyeztetett eljárásai cselekményekre, adatokra irányulhat és kizárólag addig, amíg ez a veszélyeztetettség fennáll.⁹⁵

A sajtó tárgyalótermi jelenléte kapcsán, indokolt különbséget tenni a képfelvételt készítő és a hangfelvételt vagy jegyzeteket készítő újságírók között, a láthatóság és a pervezetés miatt. Az írott sajtó munkatársa a hallgatóság között foglal helyet, külső szemlélő számára nem észlelhető. A képfelvételt készítő azonban látható és megkülönböztethető a tárgyalás többi résztvevőjétől, hiszen legtöbbször a kamera mellett, vagy a fényképezőgéppel fotózva követi a tárgyalást.⁹⁶ Amennyiben a bíróság engedélyezi a sajtó tárgyalótermi jelenlétét, a sajtó képviselőinek figyelemmel kell lenniük arra, hogy a sajtószabadság gyakorlása nem valósíthat meg bűncselekményt vagy bűncselekmény elkövetésére való felhívást, nem sértheti a közérkölcset, valamint nem járhat mások személyiségi jogainak sérelmével.⁹⁷

A sajtónak nagyon erős véleményformáló szerepe van, amelyet igyekszik maximálisan kihasználni a minél nagyobb nyereség elérése érdekében, hiszen tevékenysége piaci érdekektől vezérelt, a legnagyobb olvasottság elérésére törekszik.⁹⁸ *A média, amint megtudja, hogy ki az elkövető, már az első tudósításkor kialakítja róla a képet magában, ezt a kialakított képet tükrözi a tudósítása is. Általában az így megformált képzetet tartja is magát a sajtó képviselője egészen az ítélethozatalig.*⁹⁹

Itt merül fel a következő adatvédelmi kérdés: a jogalkotó a klasszikus értelemben vett sajtóorgánumok tárgyalótermi jelenlétét szabályozza, mi a helyzet azonban az élő közvetítés (online streaming) útján történő közléssel? Előfordulhat ugyanis (és elő is fordul), hogy akár a sajtó képviselője, akár az eljárás egy résztvevője a mobiltelefonjával a tárgyalással egyidejűleg tájékoztatja a társadalmat a tárgyalóteremben történtekről.¹⁰⁰ Nem kell hozzá különösen élénk képzelőerő, hogy ezt az élő közvetítést, a tárgyalóterem előtt várakozó, még ki nem hallgatott vádlott-társ, vagy éppen tanú a saját mobiltelefonján kövesse és így tudomást szerezzen olyan információkról, amelyek számára nem lehetnek, lehetnének ismertek. Hosszas magyarázat sem szükséges arra, hogy ez a lehetőség milyen mértékben képes befolyásolni, torzítani a bizonyítás menetét, a büntetőeljárás sikeres lefolytatását.¹⁰¹

5. A titokvédelem és a nyilvánosság kapcsolata

Újabb, ezúttal rendkívül összetett adatvédelmi kérdéshez értünk: amennyiben a vádlott és a tanúk nyilatkozatakor a tárgyalóteremben jelen voltak a hallgatóság tagjai, akik az egészségügyi adatról – mint különleges adatról – szereztek tudomást, valamint a tárgyaláson – még ha a nyomozás végén megtartott iratismertetésen nem is vett részt – a vádlott és védője megismerte pl. a sértett egészségügyi adatait, a szakértői vélemény ismertetése során, felmerül a kérdés, hogyan lehetséges biztosítani ezen – jórészt különleges – személyes adatok védelmét?

Pribula László álláspontja szerint, *a bírósági tárgyalás, mint minden más nyilvános esemény, önmagában azzal, hogy nyilvánosságot kapott, már megteremti bizonyos személyhez fűződő jogok elvi megsértésének lehetőségét.*¹⁰² László Balázs meglátása szerint, *a büntetőeljárásban a nyilvánosság és a különleges személyes adatok-titkok találkozása nem csupán érdek, de értékek versengését is jelenti, ugyanis mind a büntető igazságszolgáltatás, mind a titokvédelem értékborozó kategóriának is tekinthető. A modern jogrendszerekben a jog társadalmi jelentősége aligha kérdőjelezhető meg, de a titok is kiemelkedő szerepet játszik a különböző társadalmi rendszerekben, társadalmi jelentősége folyamatosan nő* (gondoljunk csak az orvosi, bank-, gazdasági titokra például).¹⁰³ A hétköznapi szóhasználatban, a titok olyan ismeret, adat, információ, amely egy adott időpontban vagy időszakban csak korlátozott körben ismert. Minden titok a nyilvánosságra hozattal szűnik meg, azaz azáltal, hogy a korlátozott körön kívül is megismerhetővé válik.

A modern jogrendszerekben a titok is egyre fontosabb szerephez jut. A titokvédelem célja az, hogy megakadályozza a jogosulatlan hozzáférést, nyilvánosságra hozatalt. A védelem garanciális hátterét jogszabályok adják, amelyeket a titokfajták sokszínűségére tekintettel számos jogszabályban megjelenő elem tarkít, emiatt rendkívül heterogén.¹⁰⁴ A büntetőeljárásban alapvető fontosságú az a kérdés, hogyan érvényesülnek a büntetőeljárásban a titokvédelem szabályai, különös tekintettel az orvosi titokra. Az a tény, hogy a büntetőeljárás során, a bíróság szükségképpen adatkezelő, a titok védelme adatvédelmi szempontból egyfajta többletkötelezettséget, felelősséget telepít rá. Ezt támasztja alá a Be. rendelkezése is, amely szerint, a büntetőeljárásban részt vevő személyek az e törvény rendelkezései alapján megismert személyes adatot és védett adatot e törvény szerinti jogaik gyakorlásához vagy kötelezettségeik teljesítéséhez szükséges mértékben és ideig kezelhetik.¹⁰⁵

Az orvosi titok fogalmát az egészségügyről szóló törvény (a továbbiakban: Eütv.)¹⁰⁶ határozza meg, eszerint, a beteg jogosult arra, hogy az egészségügyi ellátásában részt vevő szemé-

⁹⁵ Nagykommentár a büntetőeljárásról... i. m.

⁹⁶ NAVRATIL Szonja i. m.

⁹⁷ A sajtószabadságról és a médiatartalmak alapvető szabályairól szóló 2010. évi CIV. törvény 4. § (3) bekezdés.

⁹⁸ HAVASINÉ KULCSÁR Petra: *A tárgyalás nyilvánossága, a tárgyalás nyilvánosságának korlátozása. A sajtó jelenléte a büntetőeljárásban avagy a nyilvánosság fogságában*, Büntetőjogi tanulmányok XVIII. kötet Magyar Tudományos Akadémia Veszprémi Területi Bizottsága Gazdaság-, Jog- és Társadalomtudományi Szakbizottság Büntetőjogi Munkabizottsága 2017 ISSN 1586-3077. https://matarka.hu/cikk_list.php?fusz=163342 letöltve: 2022. augusztus 31.

⁹⁹ HAVASINÉ KULCSÁR Petra i. m. 75.

¹⁰⁰ NÉMETH Kata i. m.

¹⁰¹ ELEK Balázs i. m.

¹⁰² PRIBULA László előadása az igazságügyi adatkezelésről és tájékoztatásról szóló törvény koncepciója címmel Debrecenben, 2014. március 14. napján rendezett konferencián, amely megjelent a bíróságok honlapján, https://birosag.hu/sites/default/files/debreceni_konferencia_szoveg_0424.pdf, letöltve: 2022. augusztus 31.

¹⁰³ Földesi Tamás: A „Janus arcú titok”. A titok titka. Gondolat, Budapest 2005 9–11. idézi LÁSZLÓ Balázs: *A büntetőeljárás szereplőinek titoktartási kötelezettségéről*. Pécs 2014 Studia Iuvenum Iurisperitorum 411. http://www.epa.hu/02500/02567/00007/pdf/EPA02567_Studia_Iuvenum_Iurisperitorum_7_2014_367-499.pdf, letöltve: 2022. augusztus 31.

¹⁰⁴ NÉMETH Kata: i. m.

¹⁰⁵ Be. 98. § (3) bekezdés.

¹⁰⁶ 1997. évi CLIV. törvény az egészségügyről (Eütv.).

lyek az ellátása során tudomásukra jutott információkat, különösképpen a beteg egészségügyi és személyes adatait csak az arra jogosulttal közöljék, és azokat a vonatkozó jogszabályok szerint kezeljék.¹⁰⁷ A titoktartás a fő szabály, amely nemcsak az orvosokra, hanem valamennyi, adatkezelőnek minősülő betegellátóra vonatkozik. Az „orvosi” titokkörbe eshet önmagában már annak a ténye is, hogy valakit az adott kezelőorvos kezel vagy kezelt-e valaha. Az adott egészségügyi szolgáltatónál fennálló gyógykezelés, kórházi bennfekvés ténye is idetartozik.¹⁰⁸

A GDPR fogalom meghatározása értelmében, az egészségügyi adat egy természetes személy testi vagy pszichikai egészségi állapotára vonatkozó személyes adat, ideértve a természetes személy számára nyújtott egészségügyi szolgáltatásokra vonatkozó olyan adatot is, amely információt hordoz a természetes személy egészségi állapotáról.¹⁰⁹

A fogalom meghatározásokból az a következtetés vonható le, hogy az egészségügyi adat az orvosi titok része, amelyek ideális esetben egybeesnek, azonban, valójában, az orvosi titok kategóriájába sokkal szélesebb körű ismeretek tartoznak, mint a ténylegesen, írásban vagy adatbázisban rendelkezésre álló, egészségügyi adatok köre.¹¹⁰ A büntetőeljárásban, az orvosi titok körébe tartozó információ kapcsolódhat a terhelt, sértetthez, tanúhoz és leginkább az élet és testi épség eleni bűncselekmények elbírálásában kap fontos szerepet, hiszen ezen bűncselekmények elhatárolása terén, a sérülések gyógytartama bír kiemelkedő fontossággal.¹¹¹

A sérülések gyógytartamának megállapítása különleges szakértelmet igényel, orvos szakértői kompetencia. A Be. előírja, hogy ha a bizonyítandó tény megállapításához vagy megítéléséhez különleges szakértelem szükséges, szakértőt kell alkalmazni.¹¹² Az igazságügyi orvos szakértői vélemény, valamint a mellékletét képező iratok, mint például a látélet, ambuláns lap, fényképfelvételek, mind a büntetőügy iratainak részét alkotják. Az igazságügyi orvos szakértői véleményt a büntetőeljárás szintén fontos alapvető rendelkezése, a közvetlenség elve¹¹³ alapján, a „tárgyalás anyagává kell tenni”, tehát a nyilvános tárgyaláson ismertetni kell, az irattanulmányozáskor pedig – az arra jogosultak részére – teljeskörűen megismerhetővé válik.

Hasonló a helyzet, a társadalmi stigmatizálódás okán, az ennél talán még érzékenyebb, különleges személyes adatokat tartalmazó, az eljárásban részt vevő személy (terhelt, sértett) elmeállapotára tett megállapítások terén, amely szintén különleges szakértelmet igényel, elmeorvos szakértői kompetencia. Az igazságügyi elmeorvos szakértői vélemény, valamint a mellékletét képező iratok, mint például az ambuláns lap, a zárójelentés, a pszichiátriai osztályon való tartózkodásról, szintén ismertetendő és megismerhető a tárgyalási szakban.

¹⁰⁷ Eütv. 25. § (1) bekezdés.

¹⁰⁸ KOVÁCSY Zsombor: *Nagykommentár az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvényhez*; Eütv. 25. §-hoz fűzött kommentár.

¹⁰⁹ GDPR 4. cikk 15. pont.

¹¹⁰ NÉMETH Kata i. m.

¹¹¹ NÉMETH Kata i. m.

¹¹² Be. 188. § (1) bekezdés.

¹¹³ A közvetlenség elve – amely kifejezetten a törvényben nem jelenik meg – azt jelenti, hogy a bíróság a határozatát kizárólag a tárgyaláson általa közvetlenül megvizsgált bizonyítékokra alapozhatja. FANTOLY Zsanett – BUDAHAZY Árpád: *Büntető eljárásjogi ismeretek I. Statikus rész*, Dialóg Campus kiadó, Sub Lege Libertas 37. oldal.

Az alapjogi kollízió felmerülése talán nem is szorul hosszabb magyarázatra, elegendő belegondolni abba, hogy amíg ugyanaz az adat az egészségügyi intézményekben szigorúan védett és bizalmasan kezelt, addig egy büntetőtárgyaláson – mivel az orvosi titok felhasználására minden szükséges esetben sor kerülhet – mint bizonyítási eszköz, a tárgyalóteremben megismerhetővé válik.¹¹⁴

Az Alkotmánybíróság is foglalkozott a büntetőtárgyalás nyilvánosságához való alapjog, valamint a személyes adatok védelméhez fűződő alkotmányos jog egymáshoz való viszonyával, összeütközésével, a terhelt elmeállapotáról beszerzett szakvélemények büntetőeljárásban történő felhasználásával, megismerhetőségével, amelynek során, kifejtette, *hogy a büntetőeljárás mint az állami büntető igény érvényesítésének formája, több tekintetben korlátozza a magántitok és a személyes adatok védelméhez való jogot. Az Alkotmánybíróság jelen esetben csak a terhelt elmeállapotára vonatkozó, így „különleges adatot” tartalmazó szakvélemény „bárki” általi megismerhetőségének eljárási szabályait vizsgálta.*¹¹⁵ Ennek során, azt a megállapítást tette, *hogy a szakvéleményben a terhelt elmeállapotáról rögzített különleges adatot a hatóság tagjain kívül az eljárásban részt vevő magánszemélyek is megismerhetik. A hatóság tagjainak erre az ismeretre az állam büntetőigényének érvényesítéséhez, a magánszemélyeknek pedig eljárási funkciójuk betöltéséhez, jogaik gyakorlásához van szükségük. Így a szakvéleményt már a nyomozás során megismerheti a terhelt védője, a nyomozás lezárását követően, de még a nyomozás formális befejezése előtt az esetleges terhelttársak. A sértett az iratok közül a nyomozás befejezését követően csak az őt érintőket tekintheti meg, azonban a bírósági eljárásban bármely eljárási cselekménynél jelen lehet. E személyeknél a terhelt elmeállapotára vonatkozó különleges adatok megismerése – éppen ezen adatoknak a büntetőjogi felelősség szempontjából alapvető jelentősége miatt – alkotmányosan nem kifogásolható.*

Álláspontom szerint, a gyakorlatban, erre az alapjogi összeütközésre azonban nincs igazából jó megoldás. Egyrészt, nem lehetséges minden olyan esetben zárt tárgyalást elrendelni, amikor valamilyen titok (például, orvosi titok, banktitok, adótitok, gazdasági titok) áll rendelkezésre az iratok között, hiszen az ügyek egy jelentős részében ez előfordul és ez, meglátásom szerint, indokolatlanul korlátozná a nyilvánosság alapelvét, a társadalmi kontroll lehetőségét.

Ugyanakkor, akár a terhelt, akár a sértett szemszögéből nézve, méltányolható érdekük fűződik, fűződne a különleges személyes adataik, titkaik védelméhez, a diszkrécióhoz.

Bíróként, számos ilyen ügyet tárgyalva, az a tapasztalatom, hogy rendkívül nehéz azt az egyensúlyt megtalálni, amely mindkét alapjogot figyelembe veszi és tiszteletben tartja. Egyrészt ugyanis, a fentebb kifejtettek szerint, számos bűncselekmény tényállási elemeinek bizonyításához, a terhelt büntetőségének, a bűnösségének megállapítása esetén pedig a büntetékiszabás kérdésének sokszor alapvető fontosságú eleme a személyes adatok, különleges személyes adatok vizsgálata. Másrészt, az eljárás résztvevői a különleges személyes adataikat – mint például azt, hogy a sértett orra eltört a bántalmazás következtében, vagy hogy a vádlott személyiségzavarban szenved – szinte bizonyosan nem hoznák önként a tárgyalóterem-

¹¹⁴ NÉMETH Kata i. m.

¹¹⁵ 58/1995 (IX.15.) AB határozat.

ben jelen lévő bíró, ügyész, védő, jegyzőkönyvvezető, joghallgató tudomására.

Meglátásom szerint, a tárgyaláson, a különleges személyes adatokat tartalmazó dokumentumok ismertetése közben a legnagyobb körültekintéssel és kímélettel szükséges eljárni, hogy ezen adatok nyilvánosságra kerülése ne eredményezhesse az érintett megalázását, vagy számára a büntetőeljárásban való kötelező részvételen túli megrázkódtatást.

6. Az ítélethozatal, az ítélet kihirdetése

A bizonyítási eljárás lefolytatását követően, a bíró a bizonyítási eljárást befejezetté nyilvánítja és felhívja az ügyészt a vádbeszéd, a védőt a védőbeszéd megtartására,¹¹⁶ a vádlottat az utolsó szó jogára.¹¹⁷ Ezt követően, a bíróság visszavonul az ügydöntő határozat meghozatala céljából.¹¹⁸ A tárgyalás nyilvánosságának alapelvéből az következik, hogy zárt tárgyalás elrendelése esetén is, a tárgyaláson hozott határozat rendelkező részét – függetlenül a nyilvánosság kizárásának okától – teljes terjedelemben nyilvánosan kell kihirdetni.¹¹⁹

Az ügydöntő határozat rendelkező része tartalmazza a vádlott személyes adatait (a vádlott neve, születési neve, születési

helye és ideje, anyja neve, állampolgársága, személyazonosító okmányának száma, lakcíme, értesítési címe, tényleges tartózkodási helye, kézbesítési címe, telefonos elérhetősége).¹²⁰ Az ügydöntő határozat indokolása is számos személyes adatot tartalmaz: a vádlott korábbi elítéléseit (bűnügyi személyes adat), valamint, ha nyilatkozatot tett: jövedelmi, vagyoni, családi viszonyait, egészségi állapotát (különleges személyes adat).

V. Záró gondolatok

Megvizsgálva a büntetőeljárásban a nyilvánosság és a személyes adatok védelmének kapcsolatát, alapvető érvényesülését, azt a következtetést vontam le, hogy a Be. és az Infotv. bűnüldözésre vonatkozó rendelkezései nagyrészt egybecsengenek.

Meglátásom szerint azonban, vannak olyan területek – leginkább a különleges személyes adatok védelme, a titokvédelem és az online streaming terén –, ahol további jogszabályalkotás lenne indokolt azért, hogy ezen érdekek és értékek védelme nagyobb hangsúlyt kaphasson.

¹¹⁶ Be. 540. §.

¹¹⁷ Be. 545. §.

¹¹⁸ Be. 549. § (1) bekezdés.

¹¹⁹ HÁGER Tamás i. m.

¹²⁰ Be. 561. § (2) bekezdés b) pont.